

**ARCHEOLOGISCH
MUSEUMBADUHENNA**
Heiloo

- N I E U W S B R I E F -

April 2021

Van het bestuur.

Het is rustig in het museum. Op woensdagochtend kunnen de vrijwilligers niet hun favoriete bezigheden in de museumruimte uitvoeren en op de zaterdagen blijft de deur voor publiek gesloten.

Dat zet de ontwikkelingen van de diverse werkgroepen op een heel laag pitje. Hopelijk komt snel weer de mogelijkheid om bij elkaar te komen, zodat we u daarover weer kunnen informeren.

Maar achter de schermen wordt door de bestuursleden stug doorgewerkt en veel ontwikkeld. We bezoeken webinars om van nieuwe ontwikkelingen op de hoogte te blijven, zoals 'Erfgoed en de coronacrisis'. We ondervinden dat de gemeente oog en oor heeft voor onze noden, dat geeft een geruststellend gevoel.

Onlangs hebben we in het museum de vitrines weer afgestoft omdat een filmer en een fotograaf opnamen kwamen maken voor de nieuw in te richten website van het Museumkwartier. Dat is het samenwerken tussen de vier musea op het Landgoed Willibrordus. Met behulp van ondersteuning van het Herstelfonds van de gemeente Heiloo kunnen we een investering doen om onze activiteiten nu en in de toekomst digitaal te uiten. Een mooie kans dankzij corona! We hopen dat de website eind april in de lucht komt.

De ontwikkeling van een Oer-IJ icoon gaat gestaag verder. We houden digitaal bijeenkomsten met de Stichting Oer-IJ en de Historische Vereniging Heiloo over het uitwerken van het project.

Werd er eerst gedacht aan een object in de wijk Zuiderloo, nu is het plan om het Vierkant van de boerderij, dat aan de Lagelaan/hoek Oosterzijweg staat, te benutten voor een ontmoetingsplaats met archeologische en historische informatie. De plannen zijn uitgewerkt en liggen nu bij de gemeente. Wij zouden het heel fijn vinden als de plannen in de loop van dit jaar uitgewerkt kunnen worden. En kijk eens op google-maps, daar vind je het Oer-IJ icoon al gemarkeerd op de kaart.

Verder praten we u in deze nieuwsbrief bij over de plannen voor komende periode, waarbij we de aantekening maken dat alles onder voorbehoud is van de beperkingen vanwege covid-19. Reacties zijn welkom!

Het bestuur wenst u veel leesplezier en hopelijk tot gauw!

Oproep vrijwilligers.

Vrijwilligers zijn welkom bij Baduhenna. Voor het uitzoeken van informatie, het verwerken van gegevens in de computer, het inrichten en digitaliseren van het museum, het beschrijven van objecten, bezoekers rondleiden, als gastvrouw-heer in het museum, er zijn vele handen nodig. Neem contact op info@baduhenna.nl en we kijken samen wat jij voor het museum kunt betekenen.

Activiteiten.

Veldwerk.

Het spitten in Heiloo gaat onverminderd verder. Tot in december waren er opgravingen in het laatste gedeelte van Zuiderloo. Nu de woningbouwplannen voor het aansluitende gedeelte in Zandzoom voorbereid worden zal daar onderzoek van start gaan. Op de planning in april en mei staan onderzoeken in de omgeving van de Westerweg/ Vennewatersweg en aan de Lagelaan/ Oosterzijweg. Vrijwilligers van Baduhenna zullen hierbij door de archeologische bureaus betrokken worden. De te onderzoeken terreinen zijn archeologisch veelbelovend. Zullen we nu weer verrast worden door bijzondere vondsten?

Ogen en oren van Baduhenna.

Baduhenna wordt soms door de gemeente of door de archeologische bureaus op de hoogte gebracht van komende opgravingen. Maar soms ook niet, dan trekken we zelf aan de bel om te voorkomen dat er bij bouwactiviteiten ongemerkt archeologische sporen verloren gaan. De veldwerkers van Baduhenna houden dit in de gaten. Ook jij kunt meehelpen en graaf- of bouwwerkzaamheden melden. Wandel door Heiloo en hou ogen en oren open! En laat het ons weten via info@baduhenna.nl

Archeologiedagen 2021.

Op 18-19 20 juni zijn de Landelijke Archeologie dagen. Deze dagen worden voortaan ieder jaar in het derde weekend van juni georganiseerd. We gaan aan de slag om dit weekend iets moois te organiseren. Wat dat gaat worden blijft nog een verrassing; een opgraving voor de jeugd, een archeologische wandeling? We laten het tegen die tijd weten.

100 jaar Archeologie in Heiloo.

We berichtten er al over, de geschiedenis van 100 jaar spitten in Heiloo verdient het om vastgelegd te worden. Er wordt hard aan het boek gewerkt, de verschillende auteurs leveren boeiende verhalen aan en de eerste proefdrukken zien er veelbelovend uit. We verwachten het boek begin oktober uit te brengen, daar hoort u nog over. Maar nu alvast een tip; zet het op uw cadeau lijstje voor de feestdagen. En de donateurs krijgen nog een speciaal aanbod. Hou de berichtgeving in de gaten.

Walvisribben in ons museum.

Begin maart ontving onze voorzitter het volgende mailtje:

Beste meneer Mors,

Ik kreeg uw emailadres doorgestuurd van Tim de Ridder. Als onderdeel van mijn onderzoek aan de University of Cambridge ben ik aan het kijken naar archeologische walvisbotten. Ik begreep van Tim dat er mogelijk ook walvisbotten in uw museum bevinden. Tim had hier een artikel over geschreven. Liggen deze botten er nog steeds? En om wat voor botten gaat het? Ik hoor graag van u!

Met vriendelijke groet,

Youri van den Hurk

En inderdaad, in ons museum bevinden zich enkele walvisribben: 2 ribben opgegraven in 1992 in de Bergermeer en 2 ribben geschonken door een tuinder die

tijdens het bollen uitgraven gevonden zijn - datum onbekend. Van de eerste vondst is in 1992 een dagrapport opgemaakt:

Prehistorische walvisstranding

Bergermeer, coördinaten 519.04?107.27

Een kraandrijver heeft bij het grondkeren in de Bergermeer twee walvisribben gevonden op 6 ½ meter onder NAP. Ze zijn geschonken aan de Archeologische Werkgroep van Heiloo. De geologische omstandigheden doen vermoeden dat de walvis gestrand is tussen 4400 en 3300 B.P. (Before Present, gerekend vanaf 1950). Waarschijnlijk is de walvis gestrand tijdens de nadagen van het Zeegat van Bergen (dus tussen 3500 en 3300 B.P.). Het bijzondere aan deze ribben is, dat er slachtsporen op zichtbaar zijn. Duidelijk te zien is, dat de ribben zijn afgehakt en het vlees er vanaf is gesneden. Over deze belangrijke vondst zal medio 1993 een artikel verschijnen in Westerheem (1993, nr. 2)

T. de Ridder, F. Berendse en A. Lawant

Op onze reactie (Inderdaad in ons museum bevinden zich 4 ribben) reageerde Youri enthousiast met de vraag of hij de botten mag bemonsteren d.w.z. aan de hand van een monster ca. 0,03 gram (de grootte van een doperwt) verder onderzoek doen. In de Alkmaarsche Courant van 7 april stond een uitgebreid interview met Youri van den Hurk.

Door de Coronamaatregelen is Youri nog niet ins ons museum geweest, maar we houden u op de hoogte.

Op jacht naar de grijze walvis

Gezocht: oude walvisbotten. Niet de enorme botten die na 1600 door de walvisvaarders zijn meegenomen. Onderzoeker Youri van den Hurk is namelijk op zoek naar een soort die al veel langer geleden uit de Noordzee is verdwenen, de grijze walvis.

Martin Menger

Hoorn ■ Van den Hurk maakte als zöarcheoloog vorig jaar indruk met zijn studie naar het fet dat de bewoners van de Noordzeekust in de middeleeuwen ook al walvis hebben gegeten. Dat was een uitvloeisel van een studie in Londen, waar hij als onderzoeker honderden van botten onderzocht die met de walvisvaart hebben te maken.

„Eigenlijk ben ik nog veel meer geïnteresseerd in de periode van voor de actieve walvisvaart”, vertelt Van den Hurk, die nu voor de Rijks Universiteit Groningen een nieuw onderzoek is begonnen. „Dat gaat over de periode tussen de prehistorie en de middeleeuwen. We weten uit archeologische vondsten dat de grijze walvis toen nog in onze zeeën voorkwam.”

Metersdiep

Vast staat dat er vooral botresten van relatief jonge exemplaren van deze walvissoort zijn gevonden. Vaak lagen die metersdiep in de bodem. Of

Onderzoeker Youri van den Hurk, „Deze soort heeft ook baleinen.”

AANGELIJDDE FOTO

er een jonge grijze walvis ooit een ondiepe kreek is in gezwommen en bijvoorbeeld is gestrand? „Dat zou heel goed kunnen”, vermoedt Youri. „We hebben geen bewijs dat de toenmalige bewoners van de kuststrook tussen Vlaanderen en Friesland ook toen al actief op deze soort hebben gejaagd. Het kan ook zo zijn dat ze het vlees van een gestrand dier hebben gesneden.”

Youri weet dat er in 2007 aan de Nieuwe Dijk tussen Andijk en Hoogkarspel is gegraven voor een nieuwe waterpartij in het kassenge-

bied. „Daarbij is ook een groot deel van een walvisskelet bloot gelegd.” „Juist dat soort vondsten, die zijn voor mij belangrijk. Want aan de hand daarvan kan je weer nader onderzoek doen naar de grijze walvis van toen.” En wie weet zijn er ook botten gevonden in andere regio's. „Ik kreeg ook al een melding uit Heethugowaard.”

Drooglegging

De onderzoeker heeft al via Facebook en andere contacten een oproep gedaan in de Noordkop en

West-Friesland, in de hoop dat er nog mensen zijn die weten van walvisbotten die zijn opgegraven. „Ik heb al reacties uit Wieringermeer en Andijk gekregen. Je hebt het soms over die enorme botten van deze zoogdieren, maar het gaat ook om kleinere beenderen die uit de grond naar boven komen. Tijdens de drooglegging van de Wieringermeer zijn er meer skeletten gevonden. Ik kan me voorstellen dat dit ook tijdens de ruilverkavelingen is gebeurd. Veel oudere dorpjes lagen heel lang aan de Zuiderzee.”

Nieuwe route

Aan deze kant van de wereldbol leven geen grijze walvissen meer. Er zwermt alleen nog een groep in de Stille Oceaan, tussen Mexico en Alaska. Nu lijkt het onderzoek van Youri plotseling een heel actueel tintje te krijgen. „We zien dat het poolijs smelt en dat de noordelijke route langs Canada weer vrij komt. Dat betekent dat deze soort ook weer langs deze route naar de Atlantische Oceaan kan migreren. Sterker nog, er is drie weken een exemplaar al gespot voor de kust van Marokko. Door Nederlanders nog wel.”

De grijze walvis kwam lang geleden veel vaker voor in de Atlantische oceaan en de Noordzee. „Het is een grote soort, ze kunnen wel vijftien meter lang worden”, weet van den Hurk. „Deze soort heeft ook baleinen, maar eet op een aparte manier: ze nemen een hap uit de zeebodem en filteren dan bijvoorbeeld de garnalen er uit. Ze leven dus in ondiepe zeeën. Vandaar dat ze ooit veel vaker voorkwamen langs de Hollandse kust. Omdat we voornamelijk wervels van jonge dieren aantreffen, is deze kust misschien ooit belangrijk geweest voor deze soort.”

Wie nog iets wil melden over vondsten van walvisbotten, kan dat mailen naar yvan.den.hurk@rug.nl

Museum.

We verwachten dat bezoek aan het museum binnenkort weer mogelijk wordt. In ieder geval bereiden we ons voor en plannen we activiteiten in en rond het museum. De huidige tentoonstellingen “Door de Strandwal” en “Landgoed Ypenstein” blijven tot oktober in het museum te zien. Vanaf oktober bent u welkom bij een nieuwe tentoonstelling “100 jaar Archeologie in Heiloo”.

Uitgelicht.

In deze rubriek zetten we een voorwerp uit de collectie in het zonnetje. Zo kunt u toch zonder museumbezoek genieten van de pareltjes in de collectie. Deze keer een kookpot type Bergen op Zoom, in 1997 opgegraven bij het onderzoek in de Egelshoek. (Beeldbanknummer 0134 en 0259.)

Bergen op Zoom is vanaf de 13e eeuw een grote aardewerkstad geweest. De in deze plaats gevonden klei was van een dusdanig goede kwaliteit dat de daarvan gemaakte potten beter bestand waren tegen de hitte van het vuur waarin ze tijdens het koken stonden dan de potten die elders in het land gemaakt werden. Daarom werd al vanaf de 15e eeuw het aardewerk uit Bergen op Zoom naar heel Europa geëxporteerd! Later, toen de bekende wereld groeide, groeide ook het exportgebied van het uit Bergen op Zoom afkomstige aardewerk.

Het succes van het Bergse aardewerk was dus op veel plaatsen bekend. Aardewerk uit Bergen op Zoom heeft vooral vanaf de late 16e eeuw duidelijke uiterlijke kenmerken waarmee het zich onderscheidt van het elders vervaardigde materiaal. Onder andere in Friesland werd het Bergse model veel nagemakt. Dit om het later weer te kunnen verkopen als zijnde afkomstig uit Bergen op Zoom. Een eventuele koper dacht dus een stuk afkomstig uit Bergen op Zoom te kopen en de kwaliteit die daarbij hoort. Echter kocht hij een veel slechtere Friese "rip off". Vergelijk het met de goedkope rommel die tegenwoordig uit Zuidoost Azië komt.

In 1798 besloot het Bergse pottenbakkersgilde dat het genoeg was met het vele slechtere namaak Bergs aardewerk dat in omloop was en voerde een stempel in. Dit stempel moet voortaan op iedere, in Bergen op Zoom, gedraaide pot worden aangebracht. Dit stempel bestond uit de letters BoZ met daaronder de drie kruizen uit het wapen van de stad.

Uiteraard duurde het niet lang voordat dit merk door andere pottenbakkerscentra (met name door de Friezen) werd nagemakt en ook op hun waar werd gestempeld. Men was zich echter altijd bewust van het feit dat het doelbewust namaken van het Bergse merk teneinde het aardewerk als Bergs te kunnen verkopen strafbaar was. Daarom werd het merk nooit helemaal correct nagemakt. Men hoopte er zo op dat de koper niet goed keek en zo toch een partij aardewerk kocht van een mindere kwaliteit doordat het merk zeer veel leek op dat van Bergen op Zoom. Zo werden er dus onder andere merken gemaakt met BoS ipv BoZ of met de kruizen ondersteboven (1 boven en twee eronder, in plaats van 2 boven en 1 er midden onder). Waar precies deze imitaties allemaal gemaakt werden is niet bekend. De grootste productieplaats van imitatiewaar lag in Friesland (meerdere plaatsen) maar ook bijvoorbeeld Oosterhout maakte zich hieraan schuldig. De meeste van deze soort imitaties zijn vervaardigd in de periode 1800-1850 met een uitloop naar 1875. Hierna gaat men langzaam maar zeker over op de metalen pannen en raakt de productie van gebruiks aardewerk langzaam uit de mode. Om enkel nog een kleine opleving te kennen in de 1e wereldoorlog wanneer metaal schaars wordt ivm de productie van het vele oorlogstuig.

Archeologische sieraden.

Het assortiment sieraden is vernieuwd. Naast de sieraden van scherf materiaal zijn er nu ook kettingen van pijpenkoppen en pijpenstelen te koop. Een leuk cadeau voor een speciaal iemand!

Tip: het is al bijna moederdag. ook nu het museum nog gesloten is, kun je kettingen kopen; neem contact met ons op via info@baduhenna.nl en maak een afspraak om langs te komen.

Zodra het museum weer open gaat, starten we ook met de workshop sieraden maken. Hou daarom de website en onze facebookpagina in de gaten!

MUSEUM
secretariaat & werkruimte
Stichting Regionale Archeologie Baduhenna
Kennemerstraatweg 464, 1851NG Heiloo
Telefoon 072 – 533 47 37
E-mail: info@baduhenna.nl